

Buvo dūda Vilniuj

*Jono Tamulionio išplėtotą
lietuvių liaudies dainą*

Tai sutartinies žanro kurinys, užrašytas 1911 m. Rankraštyje pastaba: „Sako ir Buvo dėdė Vilniuj taip gi sako: Buvo dūda Vilniuj, dūdele Pavilnėj“. Taigi šis kūrinys jau skambėjo daugiau nei prieš 100 metų, o chorinę aranžuotę parašė Jonas Tamulionis 1985 metais. O kada atsirado ir daina, ir dūda? Ir kas ta dūda?

Dūdmaišis Lietuvos krašte pirmą kartą minimas švedų istoriko Magnuso Olausso „Šiaurės tautų istorijoje“, išleistoje 1555 metais. Tais pačiais metais LDK Žygimanto laiške Oršos seniūnui kunigui A. Odincevičiui minimi dūdoriai, meškininkai kurie turi būti apmokestinami. Reikia susimokėti magistratui o tada tik groti.

1565 metais instrumentas minimas Vilniaus seimo įsakuose, kad ...“prieš pamaldas renkasi vestuvininkai ir dūdomis ir būgnais trukdo pamaldas, todėl reikia dūdas sulaužyti, būgnus prakiurdyti, kad daugiau to nebūtų“. Buvo ir kitų draudimų dėl šio instrumento naudojimo ir tai prisidėjo prie jo nykimo.

Rūtos Žarskienės straipsnyje „Užmirštieji muzikos instrumentai: dūdmaišis ir Lietuva“, teigiama, kad Lietuvoje dūdmaišis, prieš įsigalint smuikui, kitiems styginiams, o vėliau ir dumpliniams instrumentams, buvo pagrindinis, kai kur net vienintelis, vestuvių, krikštynų, kitų svarbių apeigų ir kaimo pasilinksminimų instrumentas (Žarskienė 2011, p. 194).

Dūdmaišį sudaro maišo pavidalo dumplės su pūtikliu ir 2–3 birbynėmis. Dumplėms naudota veršelio, ožkos, kiaulės, barsuko ar šuns oda arba avies skrandis. Manoma, kad geriausias maišas yra iš šuns kailio, nes jis „neprakaituoja“.

R. Sliužinskas teigia, „kad kailis būtų minkštesnis ir užsipildytų visos ertmės, jo vidus buvo ištepamas žalių kiaušinių baltymais“ (Sliužinskas 1990, p. 4).

Maišo apačioje įtaisyta melodinė ir viena arba dvi (kartais trys) birbynės. Muzikantas į maišą per pūtiklį pučia orą, kuris į birbynes patenka iš maišo, spaudžiamo alkūne. Melodinės birbynės skylutės dangstomos abiejų rankų pirštais. Garsas šaižus, toli girdimas.

Viduramžiais dūdmaišiai paplito Europoje, daugiausia jais grojo piemenys ir valstiečiai. Vėlyvaisiais viduramžiais šiuo instrumentu griežė keliaujantys muzikantai, XVIII a. Prancūzijoje dūdmaišis (miuzetė) tapo net saloniniu instrumentu.

Nuo XIX amžiaus šis instrumentas minimas beveik visose Vitebsko, Vilniaus ir Minsko gubernijų aprašuose.

Lietuvoje dūdmaišis, dar vadinamas kūline su ūku, kūline dūda, Labanoro dūda, paplito nuo XVI a. pirmosios pusės. Naudotas daugiausia Mažojoje Lietuvoje ir Rytų Lietuvoje,

iki XX a. vidurio išliko Rytų Aukštaitijoje. Pavadinimai, nusakantys šio instrumento paplitimo ribas: Alvito dūda, Labanoro dūda, Vilniaus dūda (Šliužinskas 1990, p. 7).

Solo dūdmaišiais ir su kitais muzikos instrumentais meškininkai, elgetos, sielininkai, klajojantys muzikantai grieždavo maršus, šokius, pritardavo giesmėms, dainoms. Dūdomis vadinti ir vėliau atsiradę instrumentai: pianinas, armonika, lūpinė armonikėlė, kornetas, tūba, klarinetas ir kt. (Lunys 2014, p. 8).

Nuo XX a. antrosios pusės liaudies muzikos ansambliuose grojama tradiciniu dūdmaišiu. Kompaktinė plokštelė „Tylos Labanoro“ tapo sudėtine dalimi UNESCO Lietuvos komisijos remiamo projekto „Labanoro dūda“, kuriuo siekiama atgaivinti dūdmaišių tradicijas, dalimi.

Šaltiniai: Informacija apie dūdmaišį paimta iš www.dudmais.lt Daugiau informacijos šios daino tema galima rasti: Daiva Račiūnaitė-Vyčnienė Dviejų pradų – vokalinio ir instrumentinio – susipynimas sutartinėje „Buvo dūda Vilniuj“ Weaving of Two Rudiments – Vocal and Instrumental One – in the Sutartinė “Buvo Dūda Vilniuj” (“There Was a Pipe in Vilnius”).